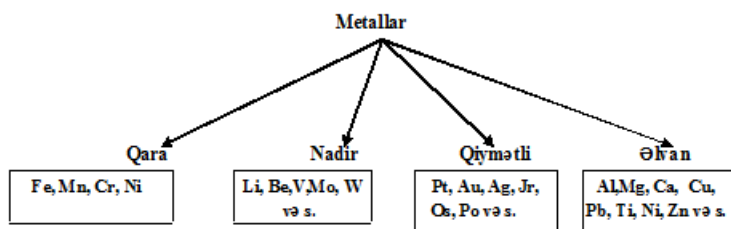

METALLARIN ÜMUMİ XASSƏLƏRİ VƏ ONLARIN İSTEHSALININ MÜASİR TƏLİM METODU VASİTƏSİLƏ MƏKTƏB VƏ KOLLECLƏRDƏ TƏDRİSİNİN TƏŞKİLİ

P.Ş. Həsənova

Bakı Dövlət Sosial-İqtisadi Kolleci

Metalların və ərintilərin alınması və onların istehsalı ilə məşğul olan sənaye sahəsinə **metallurgiya** deyilir. Məlumdur ki, metallurgiya kursunu müasir tədris metodu ilə tədris etməklə məktəb və kolleclərdə qara və əlvanmetalların istehsalında tətbiq olunan ilkin materiallar, əridici quğular, bu qurğularda gedən fiziki-kimyəvi proseslər, onların nəzəri əsasları və həm də texnoloji proseslər öyrənilir. Şərti olaraq bütün metallar dörd qrupa ayrılır: qara, əlvan, nadir və qiymətli metallara bölünür. Dəmir və onun əsasında Xrom (Cr) qara metallar qrupuna daxildir, qalan bütün metalları texnikada aşağıdakı qruplara ayırırlar:

Qara metal və onun əsasında alınan materiallar texnikada istifadə olunan maşın və sənaye avadanlıqlarının metallik hissəsini təşkil etdiyi üçün əsasən qara metalların və həmçinin geniş tətbiq olunan əlvan metalların –Al, -Cu, -Ni və -Ti metallurgiyası öyrənilir.

Dərsin məqsədi: Tələbələrdə yeni təhsil proqramından istifadə edərək bilik və bacarığın aşılması və tələbələrdə milli vətənpərvərlik ruhunda fikri aşılmaq məqsədi ilə ölkəmizdə olan dəmir yataqları barədə geniş məlumat vermək (Daşkəsən dəmir filizi- Fe_3O_4 və Çıraqudzor; Balakən rayonu – Pirit və Pirrotin yataqları).

Dərsin aparılması.

Şagird və tələbələrə bu istiqamətdə informasiya texnologiyaları vasitəsilə araşdırma aparması. Mövzunun daha dərinlən mənimsənilməsi.

Dərsin aparılması zamanı lazım olan avadanlıq və reaktivlər. Dəmindən alınan əşyaların ayrıca bir stolun üzərinə düzülməsi, dəmirin sənayedə alınmasını əks etdirən sxemlərin plakat şəklində verilməsi.

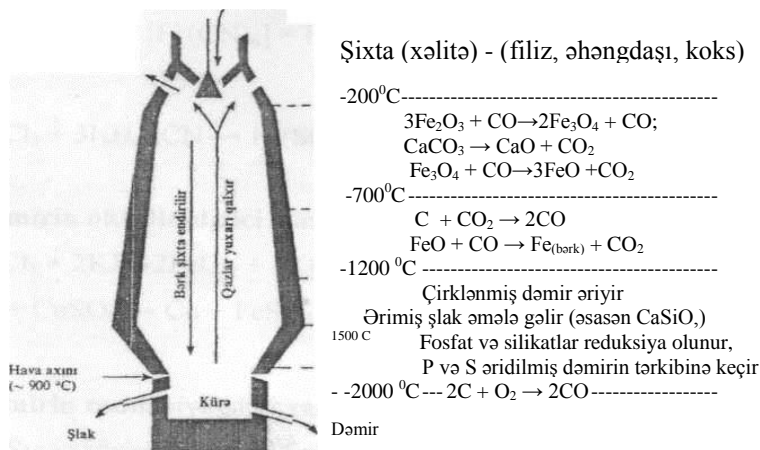
CuSO_4 (məhlul) $\text{Fe}_{(\text{mıx})}$ $\text{C}_{(\text{xırdalanmış})}$
 FeSO_4 , FeCl_3 , $\text{K}_3 [\text{Fe}(\text{CN})_6]$ qırmızı qan duzu
 $\text{K}_4 [\text{Fe}(\text{CN})_6]$ sarı qan duzu

Əvvəlcə dəmirin Dövri sistemdə mövqeyi, Yer kürəsində Fizik xəritələrdən istifadə edərək yayılması və dəmirin fiziki xassələrini və əoksidləşmə dərəcəsini bəsit və mürəkkəb maddələrdə təyin edilməsinin izahı. Dəmirin digər metallarla oxşarlığını və fərqli cəhətlərini metalların elektrokimyəvi gərginlik sırası və Dövri sistem vasitəsilə izahı. Daha sonra isə dəmirin texnologiyasını əks etdirən reaksiyaların və proseslərin aparılması.

Dəmirin domna sobasında alınması.

Təqribən 1773-cü ildə ilk dəfə Abraham darbi Koalbrukdeyldə (Şropşir) domna sobasında daş və ağac kömüründən istifadə edərək koksun alınması prosesini işləmişdir. Sonra isə bu prosedən dəmirin filizlərdən daha ucuz alınması məqsədilə istifadə edilmişdir. XVIII əsrdən etibarən dəmir kütləvi sürətdə bu proseslə alınır. ən böyük domna sobasının diametri 14m-dir. Domna sobası içərisi odadavamlı kərpiclə hörülmüş polad qurğudur.

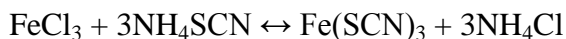
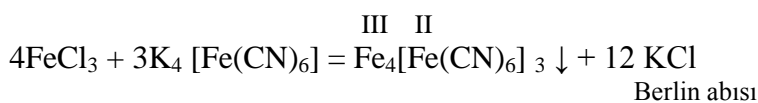
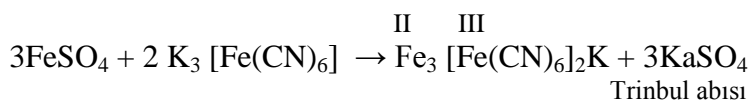
Domna sobası şixta-xəlitə (hematit – Fe_2O_3 ; koks və CaCO_3) növbəti filiz, koks və CaCO_3 təbəqələri ilə doldurulur. Sobaya aşağı hissədən $\sim 900^\circ\text{C}$ temperaturu hava axını verilir, koksun yanması nəticəsində intensiv istilik ayrılması baş verir və bu hissədə temperatur 2000°C -yə, yuxarı hissədə isə 200°C çatır. Bu prosədə əmələ gələn karbon qazı közərmis kömür təbəqəsindən keçərkən ($\text{CO}_2 + \text{C} \rightarrow 2\text{CO}$) karbon monooksidə çevrilir. Karbon monooksid dəmir filizini tədricən reduksiya edərək dəmirə çevirir, SiO_2 boş çuxurları CaCO_3 ilə birləşərək CaSiO_3 -şlak əmələ gətirir.

Şəkil. Dəmirin domna sobasında alınması

Laboratoriya dərslərinin aparılması.

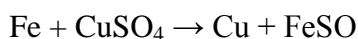
Dəmir Fe^{+2} : Fe^{+3} ion-ın təyini.

Dəmirin oksidləşdirici xassəsi.

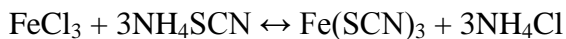
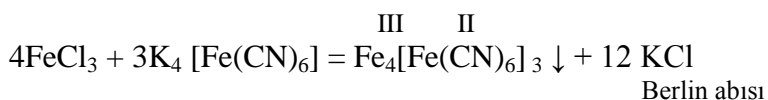
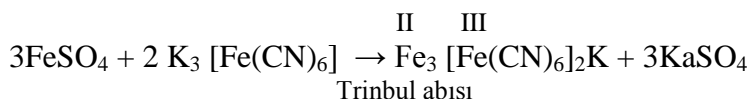

Dəmirin reduksiyaedici xassəsi.

Laboratoriya dərslərinin aparılması.

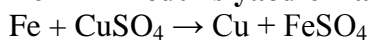
Dəmir Fe^{+2} : Fe^{+3} ion-ın təyini.

Dəmirin oksidləşdirici xassəsi.

Dəmirin reduksiyaedici xassəsi.

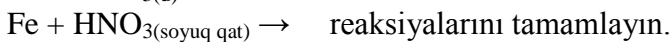
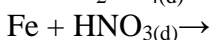
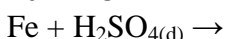

- 1) Sınaq şüşəsinə 3-4 ml FeSO₄ məhlulu töküb, üzərinə 2-3 ml K₃[Fe(CN)₆] - qırmızı qan duzu məhlulu əlavə etməli.
Məhlul hansı rəngə boyanır?
- 2) Sınaq şüşəsinə 3-4 ml FeCl₃ məhlulunun üzərinə 3 ml K₄[Fe(CN)₆] - sarı qan duzu məhlulu əlavə etməli. Nə müşahidə olunur?
Sınaq şüşəsinə 5-6 ml CuSO₄ məhlulu töküb, işərisinə Fe_(mıx) salmalı. Bir müddətdən sonra dəmir mıxın üzərinə qırmızı kərpici rəngə boyanması səbəbini izah etməli. Dəmir burada oksidləşdirici və ya reduksiyaedici.
- 3) 5-6 ml FeCl₃ məhlulu üzərinə 4 ml KJ məhlulu əlavə etməli, sonra isə məhlula 2-3 ml nişasta məhlulu tökməli.
- 4) Nə müşahidə olunur? Bu reaksiyada dəmir oksidləşdirici və ya reduksiyaedici.

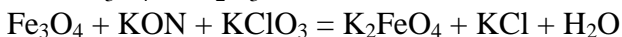
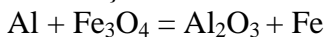
Ümumi nəticə

Aparılan təcrübələrin nəticələri əsaslandırılır və bir daha nəzəri hissə ilə əlaqələndirilir.

Ev tapşırığı informasiyası

Oksidləşdirici və reduksiyaedici elementləri təyin edin:

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Ахметов Н.С. Общая и неограниченная химия М.Высшая школа,2001
2. Ə.V.Əliyev. Qeyri-üzvi kimya 2005
3. M.K.Bağiyeva. Ümumi və qeyri-üzvi kimya praktikumu. Bakı-2012
4. Научно-методический журнал. Химия в школе. 2013
5. R.İ.Şükürov, M.M.Rəhimov. "Metallurgiya" Bakı-1985

П.Ш. Гасанова

Современные методы обучения преподавания в школах и колледжах по обучению общим свойствам металлов и их производства

АННОТАЦИЯ

Цель урока – изучение металлургии черных и цветных металлов.

P.Sh. Hasanova

Modern teaching methods of teaching in schools and colleges training general properties of metals and their production

ANNOTATION

Purpose - to study metallurgy of ferrous and non-ferrous metals.

Açar sözlər: metallurgiya, dəmir, əlvan metallar.

Ключевые слова: металлургия, железо, цветные металлы

Keywords: metallurgy, iron, non-ferrous metals